

Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Επέκεινα – Ψυχαναλυτική πράξη»

Joyce McDougall – Plea for a Measure of Abnormality

Απόδοση: Αφροδίτη Στυλιάρá – Ψυχολόγος

Εποπτεία : Σάββας Μπακιρτζόγλου, Κλινικός Ψυχολόγος – Ψυχαναλυτής

Το ομοφυλοφιλικό δίλημμα:

Μια μελέτη της γυναικείας σεξουαλικότητας

Η Joyce McDougall, μέσα από την παρουσίαση των κλινικών μελετών της, προσπαθεί να δείξει ότι η γυναικεία ομοφυλοφιλία δεν είναι μόνο μια διαστροφή, μια φυγή μπροστά στον άνδρα, αλλά μπορεί να υποδηλώνει μια φυσιολογική διάσταση της εξέλιξης της γυναίκας. Παρουσιάζει στο κείμενο αυτό, κλινικές περιπτώσεις ομοφυλόφιλων γυναικών σε ανάλυση, επισημαίνοντας τις ομοιότητες στην δομή και την οργάνωση του ψυχισμού αυτών των γυναικών. Πιο συγκεκριμένα, εξετάζει τις ταυτίσεις με τους δύο γονείς και την ιδιαίτερη οιδιπόδεια «λύση» που προκύπτει.

Η εικόνα του πατέρα

Μέσα από την παρουσίαση του κλινικού υλικού της McDougall σκιαγραφείται το πορτραίτο ενός πατέρα που δεν είναι ούτε εξιδανικευμένος ούτε επιθυμητός, είναι απεχθής. Περιγράφεται ως άτομο απωθητικό, θορυβώδες, χυδαίο και βίαιο, πράγμα που προσδίδει στην αναπαράσταση του πατέρα μια νότα σαδο-πρωκτική. Αμφισβητούνται, επίσης, οι φαλλικές του ιδιότητες αφού περιγράφεται ανεπαρκής και ανίκανος. Στον ψυχικό κόσμο της κόρης, ο κάποτε φαλλικός πατέρας γίνεται σαδο-πρωκτικός εξαιτίας της λιβιδινικής παλινδρόμησης.

Η Ολίβια, μια νεαρή εικοσάχρονη γυναίκα, η οποία στην αρχή της ανάλυσης ζούσε με μια γυναίκα μεγαλύτερη της, έρχεται κάποια στιγμή στην θεραπεύτρια με μια έκφραση σωματικού

πόνου, κραδαίνοντας ένα γράμμα που είχε λάβει από τον πατέρα της. «Θα πρέπει να πάω στην Φλωρεντία για διακοπές! Αυτό με αρρωσταίνει. Δεν μπόρεσα να κοιμηθώ τη νύχτα και νόμιζα θα έκανα εμετό. Δεν μπορώ να υποφέρω τους θορύβους που κάνει ο πατέρας μου, τις φτυσιές του και το βήχα του. Το κάνει για να με τρελάνει. Μου προξενεί αηδία».

Η πατρική μορφή προξενεί αισθήματα φόβου και αηδίας. Στις πρώιμες φάσεις της ανάλυσης γίνεται ελάχιστος λόγος για τη σχέση με τη μητέρα ή την ανδρική δραστηριότητα στον εξωτερικό κόσμο. Ο πατέρας κρατιέται σε απόσταση και δίνεται ολόκληρη μάχη ώστε να μην εισβάλλει με τα τικ του, τις βλέννες του ή τις εκρήξεις θυμού. Ο πρωκτικός χαρακτήρας των περιγραφών, καθώς και η γοητεία του, είναι προφανής, όπως και η συνάφεια τους με τις ιδέες σαδιστικής επίθεσης.

Μέσω της απώθησης, η ομοφυλόφιλη γυναίκα διαχειρίζεται οποιοδήποτε φαλλικό-σεξουαλικό ενδιαφέρον προς τον πατέρα. Κατά τη διάρκεια της ανάλυσης, άλλωστε, μικρή αναφορά γίνεται στην γενετήσια σεξουαλικότητά του ή ακόμα και σε οποιαδήποτε ανδρική δραστηριότητα στον εξωτερικό κόσμο. Εφόσον είναι ευνουχισμένος, δεν υπάρχει λόγος να φοβάται ότι θα τον επιθυμήσει ως αντικείμενο αγάπης.

Η Olivia, η οποία στην αρχή της ανάλυσης φορούσε συνεχώς λεκιασμένα μπλου-τζιν και ευρύχωρα και φαρδιά σανδάλια, παραπονιόταν για το γυναικείο της περιβάλλον που επέκρινε την εμφάνιση της και την παρότρυνε να φορέσει πιο χαριτωμένα ρούχα. «Νοιώθω τόσο άσχημη. Ο καθένας με κοιτάζει αφ' υψηλού εξαιτίας του παρουσιαστικού μου. Είναι αλήθεια ότι είμαι άσχημη και δεν δείχνω την ηλικία μου. Είναι αδύνατον να επιθυμείται να συνεχίσετε την ανάλυση ή να ενδιαφέρεστε για μένα».

Η ασθενής αυτή αποδίδει στον εαυτό της ορισμένα χαρακτηριστικά με τα οποία περιέγραψε τον πατέρα της. Ο πατέρας έχει χαθεί πια σαν αντικείμενο, εκτός από ένα παθιασμένο μίσος, με αποτέλεσμα η ασθενής να προσπαθεί πια να τον προσεγγίσει μέσω της ταύτισης με μια εικόνα γεμάτη από αμφισβητούμενες και επικίνδυνες πρωκτικές ιδιότητες. Το μέγεθος της ταύτισης με αυτόν της ήταν άγνωστο, αφού πρόβαλλε μεγάλο μέρος της επικίνδυνης δύναμης και της σκληρότητάς της στους άνδρες γενικότερα.

Αξίζει να σημειωθεί ότι αυτή η μερική ταύτιση με το πατρικό μορφοείδωλο γινόταν αισθητή ως απαγορευμένη από τη μητέρα και αντικείμενο επίκρισης από τις υπόλοιπες γυναίκες. Όλα αυτά τα στοιχεία ξεκάθαρα αναπαριστούσαν ένα ζωτικό

κομμάτι της ταυτότητας της, για το οποίο έπρεπε να παλέψει ώστε να το διατηρήσει. Αν και η ναρκισσιστική της ταύτιση με έναν σαδο-πρωκτικό πατέρα ήταν άκρως συγκρουσιακή, ταυτόχρονα είχε θεμελιώδη σημασία για την αυτό-εικόνα της και τις ομοφυλοφιλικές της σχέσεις.

Η συγγραφέας, στη συνέχεια, παρουσιάζει μια ακόμα σημαντική πτυχή του πατρικού μορφοειδώλου, η οποία έχει συνέπειες στη δόμηση του Εγώ αλλά και την διατήρηση της ταυτότητας του Εγώ. Πίσω από τον ευνουχισμένο και σαδο-πρωκτικό πατρικό μορφοείδωλο, βρίσκεται η εικόνα ενός πατέρα που έχει αποτύχει στον γονεϊκό του ρόλο, αφήνοντας την μικρή του κόρη έρμαιο σε μια καταβροχθιστική, ελεγκτική και παντοδύναμη μητέρα. Παρ' όλο που αυτή συνήθως αναπαρίσταται, όπως θα δούμε, ως η επιτομή της θηλυκότητας και σε καμία περίπτωση ως μια ανδρική-φαλλική προσωπικότητα, έχει κρυφά καταστρέψει την αξία του πατέρα ως φιγούρα εξουσίας και έχει συνδράμει ώστε η κόρη να απαρνηθεί τις φαλλικές- γενετήσιες του ιδιότητες. Η πρωταρχική σκηνή, αν και εφ' όσον αναγνωρίζεται, γίνεται αντιληπτή με σαδιστικούς όρους, γεγονός που ενισχύεται από τις αφηγήσεις της μητέρας για την σεξουαλική σκληρότητα που θα πρέπει να αναμένει από τους άνδρες. Τα παιδιά αυτά με πικρία κατηγορούν τον πατέρα που δεν ανέλαβε τον γονεϊκό του ρόλο ώστε να τα βοηθήσει να γίνουν ανεξάρτητα από την μητέρα. Στην ανάλυση αναδεικνύονται ναρκισσιστικά πλήγματα, συνδεδεμένα με την αδιαφορία του. Η κόρη καταλήγει να τον απαρνιέται ώστε να μην χάσει την αγάπη της μητέρας. Αυτό δίνει χώρο στην δημιουργία φαντασιώσεων ενός πατέρα εκδικητικού και καταδιωκτικού, πράγμα που γενικεύεται σε όλους τους άνδρες.

Μέσα από την ανάλυση των ομοφυλόφιλων αυτών γυναικών, δεν εντοπίζεται κανένα ίχνος νεύρωσης ως επίλυση του οιδιπόδειου. Ο πατέρας έχει χαθεί ως αντικείμενο αγάπης και ως αναπαράσταση ασφάλειας και δύναμης. Το αντικείμενο αγάπης που απορρίφθηκε έχει τώρα ενσωματωθεί, για να μην εγκαταλειφθεί ποτέ πια. Κανένας άνδρας δεν μπορεί να πάρει τη θέση του πατέρα στον ψυχικό κόσμο της ομοφυλόφιλης. Αντί αυτού, παρατηρείται ταύτιση με αυτόν, η οποία ναι μεν προλαμβάνει περαιτέρω διάσπαση του Εγώ, πρόκειται ωστόσο για μια ταύτιση προβληματική. Η αμφιθυμία που ενυπάρχει σε κάθε ταύτιση είναι εδώ υπερβολικά αυξημένη, δεδομένου ότι η παθολογική ενδοβολή θα προκαλέσει στο Εγώ συνεχείς επιθέσεις εκ μέρους του Υπερεγώ. Οι επιθέσεις αυτές έχουν κάτι από την ποιότητα των κλασικών μορφών του μελαγχολικού. Αναπαριστούν μια επίθεση που έχει ως

στόχο τον εσωτερικευμένο πατέρα, ο οποίος έχει συγχρόνως επενδυθεί ναρκισσιστικά, αφού αποτελεί ένα προληπτικό μέτρο έναντι στην ψυχωτική διάλυση. Το προγενετήσιο Υπερεγώ οδηγεί στην ευθραυστότητα του Εγώ και σε μια αδυναμία ή παράλυση των λειτουργιών του.

Η εικόνα της μητέρας

Η μητέρα περιγράφεται με υπερβολικά εξιδανικευμένο τρόπο, όμορφη, σαγηνευτική, προικισμένη και βιώνεται σαν το αντίθετο από αυτό που είναι η κόρη της. Δεν παρατηρείται κάποιος συνειδητός φθόνος και φαίνεται να προσφέρει πλήρη ασφάλεια στην κόρη απέναντι στους κινδύνους της ζωής, κινδύνους προερχόμενους από τον πατέρα και τον εξωτερικό κόσμο. Ωστόσο, η ίδια η μητέρα βιώνεται σαν να κινδυνεύει συνεχώς. Ο φόβος του επικείμενου θανάτου της είναι συχνός και ακολουθείται από φαντασιώσεις ατυχημάτων, βίαιων επιθέσεων, εγκατάλειψη ή πλήρη κυριαρχία εκ μέρους του πατέρα.

Η ταύτιση με αυτό το μητρικό μορφοείδωλο παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες. Πρώτον, σε ναρκισσιστικό επίπεδο, οι ασθενείς αυτές είναι πεπεισμένες ότι θα οδηγηθούν σε αποτυχία, αφού η μητέρα διαθέτει φυσικά πλεονεκτήματα, τα οποία αυτές στερούνται εκ γενετής. Επίσης θεωρούν ότι δεν έχουν κανένα δικαίωμα να πάρουν από αυτή αυτό που έχουν ανάγκη. Δεύτερον, σε ετεροφυλόφιλο επίπεδο, αδυνατούν να ταυτιστούν με ένα άτομο τόσο εύθραυστο, που συχνά παίζει έναν μάλλον ατυχή και επικίνδυνο ρόλο. Θεωρούν ότι η μητέρα δεν ολοκληρώνεται έχοντας ως αντικείμενο αγάπης τον πατέρα, με αποτέλεσμα οι ασθενείς να αναδύονται φαντασιώσεις της ριζικής εκτόπισής του και της εγκαθίδρυσης μια διαρκούς σχέσης μητέρας και κόρης. Η μητέρα, λοιπόν, αναπαρίσταται ως ιδεώδες που μπορεί να το λατρεύει η κόρη αλλά όχι να το προσεγγίζει, αφού δεν εσωτερικεύτηκε, ούτε αφομοιώθηκε με τις εξιδανικευμένες πλευρές του, παρά μόνο βρίσκεται διαρκώς έξω από το Εγώ.

Ένα ακόμα σταθερό χαρακτηριστικό που συναντάται είναι η εντύπωση της κόρης ότι η μητέρα απεχθάνεται και υποτιμά τον πατέρα και του το κρύβει. Παρ' ότι είναι πιθανό οι γονείς να έχουν φυσιολογικές συζυγικές σχέσεις, η στάση της μητέρας έδειχνε το αντίθετο. (π.χ. έκρυβαν του βαθμούς του σχολείου, συζητούσε με τις κόρες της αν έπρεπε να πάρει διαζύγιο). Ο πατέρας γίνεται αντιληπτός σαν ένα άτομο επικίνδυνο που μητέρα και κόρη θα πρέπει να προφυλάσσονται και να έχουν

αμφιβολίες για τις προθέσεις του. Η κόρη θεωρεί ότι χωρίς την συνενοχή και την προστασία της μητέρας βρίσκεται μπροστά σε ένα αληθινό κίνδυνο. Ο πατέρας σε αυτό το πλαίσιο έχει αποδεχτεί αυτά τα όρια, κάτι το οποίο βιώνεται από την κόρη ως απόρριψη της και ως αδύναμη υποταγή στη μητέρα, στάση που δύσκολα μπορεί να του την συγχωρέσει.

Όσο προχώρα η ανάλυση, αναδεικνύονται δύο ακόμα σημαντικές πτυχές του μητρικού μορφοειδώλου. Η πρώτη αφορά τα αμφιθυμικά συναισθήματα της κόρης απέναντι στη μητέρα και η δεύτερη την ίδια την αμφιθυμία της μητέρας.

Η πρώτη θεματική αφορά την εικόνα της μητέρας ως *πηγή ασφάλειας* και κατ' επέκταση την συνεχή ενασχόληση με την υγεία της, την ασφάλεια και την ευτυχία της. Μια ασθενής έφερνε στο νου τις εικόνες ενοχλητικές που αναπαρίσταναν τη μητέρα κατατεμαχισμένη ή νεκρή, με αποτέλεσμα να υποχρεώνεται να παραμένει διαρκώς δίπλα της για να την προστατεύει. Οι φόβοι αυτοί, πολύ συχνά, μεταφέρονταν αυτούσιοι στις γυναίκες συντρόφους τους. Αργότερα, στην ανάλυση οι ασθενείς καταφέρνουν να ανακαλύψουν ότι πρόκειται για μια απαίτηση που απορρέει από τη μητέρα, αφού η ανεξαρτησία τους θα ήταν τόσο επικίνδυνη όσο και ένα είδος απιστίας. Ακόμα, έρχεται στο προσκήνιο ότι οι καταστροφικές φαντασιώσεις σχετικά με την μητέρα, που μέχρι τώρα αποτελούσαν μια απειλή για την ασφάλεια των ίδιων των ασθενών, μάλλον συγκαλύπτουν τις επικίνδυνες καταστροφικές ορμές προς το μητρικό αντικείμενο.

Η δεύτερη θεματική που επανέρχεται με σημαντική συχνότητα κατά τη διάρκεια της ανάλυσης σκιαγραφεί ένα πορτρέτο της μητέρας που ασκεί ένα αυστηρό και εξουχιστικό έλεγχο σχετικά με την *τάξη, την υγεία και την καθαριότητα*. Μια ασθενής αναφέρει χαρακτηριστικά :

« Η μητέρα μου απεχθανόταν οτιδήποτε είχε να κάνει με το σώμα μου. Συνήθιζε να μυρίζει τα ρούχα μου να δει αν είναι βρόμικα. Όταν αφοδεύα συμπεριφερόταν λες και πρόκειται για δηλητήριο. Για χρόνια πίστευα ότι αυτή δεν αφοδεύε. Πραγματικά, δυσκολεύομαι ακόμη να το πιστέψω! »

Αυτές οι πτυχές της μητέρας, που απέρριπτε τον πρωκτικό ερωτισμό, είχαν ένα σημαντικό ανασταλτικό χαρακτήρα στην ενσωμάτωση των πρωκτικών στοιχείων της λιβιδούς, στοιχεία που μετατοπίστηκαν στην πατρική εικόνα.

Όσο τα αμφιθυμικά συναισθήματα απέναντι στην μητέρα έρχονται στην επιφάνεια, ανακινούνται σημαντικές αντιστάσεις στην ανάλυση. Η ανάδειξη τους βιώνεται σαν μια επίθεση στο εσωτερικευμένο αντικείμενο και εμπεριέχει τον κίνδυνο της απόσπασης από ένα αντικείμενο με το οποίο συνδέεται σχεδόν με συμβιωτικούς δεσμούς. Το ζήτημα της απόρριψης του σώματος από τη μητέρα εμφανίζεται στην ανάλυση με πολύ κόπο και συχνά εκφράζεται αρχικά με τη μορφή φαντασιώσεων αγάπης για το σώμα μιας άλλης γυναίκας.

Οι ασθενείς που περιγράφονται φαίνεται να βιώνουν ασυνείδητα τη σχέση με τη μητέρα τους σαν να αναπαρίσταναν γι' αυτήν ένα απαραίτητο στοιχείο της λειτουργίας της. Από τη μία η αίσθηση ότι αναπαριστούν τον φαλλό της μητέρας συνιστούσε μια πτυχή ναρκισσιστικής ενίσχυσης, σε ένα άλλο επίπεδο όμως θα μπορούσαμε να περιγράψουμε το βίωμα της σχέσης ως μια κατάσταση όπου αισθάνονται ότι κυριαρχούνται και ελέγχονται όπως τα κόπρανα και λειτουργούν κατ' επέκταση με σκοπό να ικανοποιήσουν και να ανυψώσουν την μητέρα.

Ο περίπλοκος και πρωτόγονος δεσμός με τη μητέρα εκφράζεται ευδιάκριτα κατά τη διάρκεια της ανάλυσης, συνοδευόμενος από τον κίνδυνο που εμπεριέχει η επιθυμία για ρήξη αυτού του δεσμού.

«Τα συναισθήματα που νοιώθω απέναντι σας είναι ανυπόφορα. Δεν νομίζω ότι μίσσησα ή αγάπησα ποτέ ως τώρα τόσο πολύ οποιονδήποτε, και μου είναι οδυνηρό να μιλάω γι' αυτό. Αν σας αγαπώ θα με πετάξετε έξω και θα σας χάσω για πάντα. Εάν σας μισώ, θα με καταστρέψετε»

Αυτή η ασθενής ήταν αδύνατο να ξεχωρίσει, κατά περιόδους, την αγάπη και το μίσος. Το να την αγαπάς θα σήμαινε είτε ότι θα σε καταβρόχθιζε είτε ότι θα χανόταν μέσα σου. Για σημαντικές χρονικές περιόδους ήταν σημαντικό να πιστεύει ότι την μισείς, αφού αυτό την έκανε να αισθάνεται ασφαλής.

Αντίστοιχα και σε άλλες περιπτώσεις, ο φόβος του αποχωρισμού και της ανεξαρτητοποίησης ήταν προεξάρχων και οδηγούσε σε μια ανικανότητα να εργαστούν ή να δημιουργήσουν. Όταν, όμως, τέτοιες φιλοδοξίες εκπληρωνόταν, συνοδεύονταν με το κόστος συνεχούς άγχους και φαντασιώσεων ότι η μητέρα τους θα αρρωστήσει ή θα πεθάνει. Το δίλημμα της ομοφυλόφιλης γυναίκας, όταν θα επιθυμεί να λύσει τον στενό δεσμό με την εσωτερικευμένη μητέρα, θα αφορά το αν

δεν θα γίνει τίποτα άλλο παρά ένα ακρωτηριασμένο μέρος του σώματος της μητέρας ή αν θα πρέπει να αντιμετωπίσει τους φόβους ότι η μητέρα είτε ζητά εκδίκηση είτε θα πεθάνει.

Εν κατακλείδι, τα προεξάρχοντα χαρακτηριστικά της εικόνας της μητέρας είναι τα εξής:

- Η μητέρα, έχοντας καταστρέψει την φαλλική εικόνα του πατέρα, λειτουργεί σαν απαγορευμένο εμπόδιο ανάμεσα σε πατέρα και κόρη.
- Η μητέρα που ασκεί έλεγχο και κατέχει το σώμα το παιδιού και τις σωματικές λειτουργίες του.
- Η φαντασίωση ότι η κόρη αποτελεί μέρος της ίδιας της ύπαρξης της μητέρας και το αντίθετο – μια συμβιωτική φαντασίωση όπου η μια κρατά ζωντανή την άλλη.

Η ομοφυλόφιλη γυναίκα και το πέος

Στην ομοφυλόφιλη γυναίκα η κατοχή πέους είναι συχνά συνειδητή, έντονη και αποκομμένη απ' τον άντρα. Η επιθυμία για πέος φτάνει συχνά στα όρια της ψευδαίσθησης και συχνά εκφράζεται μέσα από όνειρα. Ο φθόνος του πέους είναι εξαιρετικά πολύπλοκος στις ομοφυλόφιλες γυναίκες. Από την μια είναι εκεί για να επανορθώσει έναν φανταστικό ευνουχισμό αλλά ταυτόχρονα να κρατήσει αδρανείς τις θηλυκές σεξουαλικές ενορμήσεις.

Η βαθιά αίσθηση της απαγόρευσης και της απειλής από τη μητέρα δεν είναι ο μόνος λόγος για την επιθυμία του πέους. Το πέος του πατέρα έχει απεκδυθεί της φαλλικής του λειτουργίας και σημασίας, αφού είχε γίνει αντιληπτό ως κάτι επικίνδυνο, με βίαιες και καταστροφικές δυνατότητες. Η πρωταρχική σκηνή έχει συλληφθεί με σαδιστικούς όρους με αποτέλεσμα να μην υπάρχει πια η εικόνα του «καλού» πέους που προσφέρει απόλαυση ή ενισχύει ναρκισσιστικά την γυναίκα στην ετεροφυλόφιλη σχέση. Η εικόνα του «κακού» πέους μας παραπέμπει στην εικόνα του στήθους που δηλητηριάζει το βρέφος και το καταδιώκει. Η ισοδυναμία αυτή αναδύεται λόγω στοματικών-σαδιστικών φόβων, παρανοειδούς ή σχιζοειδούς τύπου και δεν περιορίζεται σε ομοφυλόφιλες οργανώσεις.

Η τραγωδία του μικρού κοριτσιού έχει τις ρίζες της στο γεγονός ότι το πέος έχει αποκοπεί από τον πατέρα και το μερικό αντικείμενο παίρνει τη θέση ολόκληρου του αντικειμένου. Αυτό συμβαίνει ώστε να αποφευχθεί περαιτέρω παλινδρόμηση στην τραυματική προοιδιπόδεια φάση, στην οποία η μητέρα εμπεριέχει το φαλλό – όχι μόνο το πέος αλλά την εξουσία της ζωής και του θανάτου στο παιδί.

Η εικόνα του πέους και η φαλλική του σημασία πιθανώς να διαφέρει ανάμεσα στις ομοφυλόφιλες γυναίκες. Υπάρχουν δύο βασικοί πόλοι, στον πρώτο κυριαρχεί το καταθλιπτικό άγχος και στον δεύτερο το διωκτικό. Στην πρώτη περίπτωση, ο στόχος είναι η επανόρθωση του άλλου, της συντρόφου, διαδικασία που πιθανώς να εμπεριέχει και τη διαδικασία της ναρκισσιστικής αυτό-επανόρθωσης, μέσω ενός αντικειμένου που μοιάζει με την ίδια. Από την άλλη, ο φόβος για το ομοφυλόφιλο αντικείμενο οδηγεί, λόγω παρανοειδών προβολών, σε μια κατακλυσμική ανάγκη να κυριαρχήσει ερωτικά το αντικείμενο με την έννοια τόσο της κτήσης όσο και του ευνουχισμού του. Οι γυναίκες αυτές συχνά δεν αποζητούν την ερωτική ευχαρίστηση για τους εαυτούς τους. Αν ο τρόμος της ολικής απώλειας του εαυτού είναι σε αυξημένα επίπεδα, θα αποκτήσουν μια ψευδαισθητική ανδρική ταυτότητα, γεγονός που ενίοτε οδηγεί σε διαταραχές ταυτότητας φύλου. Οι γυναίκες που κυριαρχούνται από τόσο βαθιά αισθήματα άγχους συχνά ισχυρίζονται ότι δεν είναι ομοφυλόφιλες, παρά άνδρες φυλακισμένοι σε γυναικεία σώματα. Δεν αναζητούν ερωτική ευχαρίστηση καθώς με αυτό τον τρόπο θα διακινδυνεύσουν την ανδρική του ταυτότητα. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι αυτή η ανδρική ταυτότητα που έχουν υιοθετήσει τις προστατεύει από το ψυχωτικό άγχος που σχετίζεται με το σώμα τους και την αίσθηση ταυτότητας, τα οποία απειλούνται από την εσωτερικευμένη μητέρα.

Όσον αφορά το άγχος ευνουχισμού, αυτό αποκτά ιδιαίτερη και πιο πολύπλοκη σημασία για τις ομοφυλόφιλες γυναίκες σε σχέση με τις ετεροφυλόφιλες. Το άγχος ευνουχισμού αφορά όχι μόνο την σεξουαλικότητα τους αλλά και την αίσθηση της υποκειμενικής ταυτότητας ως ξεχωριστά άτομα. Συνιστά έναν πρωταρχικό ευνουχισμό, που αν παραμείνει άλυτος, αν δηλαδή το μικρό κορίτσι δεν καταφέρει να αναγνωρίσει την ετερότητα, κινδυνεύει να χάσει τα όρια του Εγώ, να αφανιστεί ή να οδηγηθεί σε ψυχικό θάνατο. Οι ομοφυλόφιλες σχέσεις αποφεύγουν το πολύπλευρο πρόβλημα του άγχους ευνουχισμού μέσω του αποκλεισμού του ενός φύλου. Ακόμα, βοηθούν το Εγώ να διαχειριστεί το άγχος αποχωρισμού και τον φόβο της διάλυσης

(disintegration). Παρ' όλα αυτά, οι ομοφυλόφιλες σχέσεις δεν δίνουν οριστική λύση σε αυτό το ζήτημα. Απομένει αρκετό άγχος προς διαχείριση και ως αποτέλεσμα παρατηρούνται στους ομοφυλόφιλους ασθενείς φτωχά δομημένα νευρωτικά συμπτώματα – φοβίες λόγω στοματικού άγχους (ανορεξία, βουλιμία, εξαρτήσεις, φοβίες εμετού), φοβικά εμμονικά συμπτώματα σχετικά με προκτικές λειτουργίες, μαζοχιστικά τελετουργικά σχετικά με το σώμα, διωκτικοί φόβοι, υποχονδρία και σωματοποιήσεις.

Η ομοφυλόφιλη σχέση και η σημασία της

Κατά τη σύναψη της ομοφυλόφιλης σχέσης, η κόρη επιχειρεί να απελευθερωθεί από τη μητέρα. Το υποκείμενο μεταθέτει τώρα όλες του τις λαχτάρες και τους ομοφυλόφιλους φόβους, που συνδέονται με το μητρικό μορφοείδωλο, σε ένα υποκατάστατο. Κατά την ανάλυση, αυτή η μετάθεση συνιστά μια μυστική νίκη απέναντι στην μητέρα, αφού ο φόβος της αντίδρασης της σε περίπτωση που ανακαλύψει την σχέση κρύβει μια λαχτάρα να εκφράσει η κόρη ότι παραγκωνίζει επιτέλους τη μητέρα. Μια δεύτερη πηγή θριάμβου είναι ότι η νέα σχέση εκτός ότι της προσφέρει στοργή, είναι και ερωτική. Η σεξουαλική και αυνανιστική δραστηριότητα που βιώνεται πάντα ως απαγορευμένη από τη μητέρα, εδώ είναι επιτρεπτή και τη συμερίζεται το μητρικό υποκατάστατο.

Τα χαρακτηριστικά της κόρης που την κάνουν να φαίνεται βρόμικη, άτσαλη, τρελή, άμυαλη και αποτελούν συνεχώς αντικείμενων επικρίσεων από την μητέρα, είναι ιδιότητες απόλυτα αποδεκτές και ενίοτε και επιθυμητές από την σύντροφο. Η αποδοχή αυτή ενισχύει την ομοφυλόφιλη σχέση. Πίσω από το προκτικό-ερωτικό, βίαιο και απερίσκεπτο παιδί, βρίσκεται ο εσωτερικευμένος πατέρας. Αυτό είναι κάτι που ποτέ δεν δέχτηκε η μητέρα και συχνά και το υπόλοιπο περιβάλλον σε αντίθεση με την σύντροφο που το αποδέχεται ανεπιφύλακτα, σαν μια «αρκετά καλή μητέρα». Επιπλέον, η ομοφυλόφιλη αναζητά μέσα από την ερωτική σχέση να γνωρίσει το σώμα της μέσω του σώματος μιας άλλης γυναίκας. Το ενδιαφέρον επικεντρώνεται συνήθως γύρω από την προσφορά σεξουαλικής ηδονής στη σύντροφο. Αυτό, λοιπόν, που λείπει από τον κόσμο των εσωτερικών αντικειμένων, αναζητείται στην σύντροφο. Μέσω της διαδικασίας της ταύτισης, επανακτώνται ενστικτώδεις ικανοποιήσεις και χαμένα κομμάτια του εαυτού.

Παρ' όλες τις εποικοδομητικές πλευρές της ομοφυλόφιλης σχέσης, είναι προφανές ότι πολύ λίγες βασικές συγκρούσεις έχουν επιλυθεί με τη νέα σχέση. Η σύντροφος είναι ακόμη μια μητρική μορφή για το ασυνείδητο, πάνω στην οποία θα αποκρυσταλλωθούν σιγά σιγά όλες οι συγκρούσεις που συνδέονται με το μητρικό μορφοείδωλο. Κατά τη διάρκεια της ανάλυσης αναδύεται η αμφιθυμία, με αποτέλεσμα να διαφαίνονται οι φόβοι για το αγαπημένο πρόσωπο, η ανάγκη να υπερπροστατεύσουν και να ελέγξουν τις κινήσεις του. Ο φόβος μήπως γίνουν ένα μερικό αντικείμενο είναι εξίσου συνειδητός, πράγμα που γεννά την ανάγκη να παίξουν έναν πρωταγωνιστικό ρόλο για τη σύντροφο. Το Εγώ αυτών των ασθενών αναζητά με αυτόν τον τρόπο να διατηρήσει την ακεραιότητα του. Η απειλή της απώλειας της συντρόφου προκαλεί έντονες διαταραχές της ναρκισσιστικής λιβιδούς. Ενώ το Εγώ φαίνεται να ενισχύεται, οι σεξουαλικοί φόβοι δεν μειώνονται συνολικά.

Η δομή του οιδιποδείου

Παρατηρείται ότι η ομοφυλόφιλη γυναίκα έχει παλινδρομήσει μπροστά στο οιδιπόδειο σύμπλεγμα και έχει ανακατασκευάσει την σεξουαλική επιθυμία υπό τους όρους της δυαδικής σχέσης μητέρας- παιδιού. Το πέος του πατέρα δεν συμβολίζει το φαλλό και το ίδιο το παιδί εμπεριέχει τώρα το φαλλικό αντικείμενο. Ως αποτέλεσμα η γυναίκα αυτή μπορεί τώρα να ικανοποιεί σεξουαλικά μια γυναίκα. Οι φαλλικές-γενετήσιες παρορμήσεις έχουν μετατραπεί σε πρωκτικές-σαδιστικές και πρωκτικές-ερωτικές, γεγονός που έχει αντίκτυπο στις αντικειμενοτρόπες σχέσεις και στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας. Εθισμοί, και καταναγκασμοί (κλεπτομανία) είναι συχνά δευτερογενή συμπτώματα ώστε να αντιμετωπιστούν οι πρωτόγονες ορμές.

Όσον αφορά τις ομοφυλόφιλες οιδιπόδειες επιθυμίες, η ομοφυλόφιλη γυναίκα απέτυχε να τις ενσωματώσει στην δομή της προσωπικότητας της, διαφορετικά θα είχε οδηγηθεί σε ταύτιση με την γενετήσια μητέρα. Αντί αυτού έχει απαρνηθεί την πρωταρχική σκηνή και στη θέση έχει ανακατασκευάσει μια άλλη, από την οποία αποκλείεται ο άνδρας και το πέος του.

Η δομή της ομοφυλόφιλης γυναίκας δεν είναι ούτε μια αμιγώς νευρωτική ούτε ψυχωτική δομή. Οι αντίστοιχοι αμυντικοί μηχανισμοί, αν και εμφανίζονται, δεν έχουν οργανωθεί ικανοποιητικά. Παρ' όλο που φέρει ομοιότητες με διατροφικές δομές, δεν θα ήταν ακριβές να οριστεί ως τέτοια. Άρα πιθανώς να γίνεται λόγος για μια «τρίτη»

δομή. Το ιδιαίτερο σημείο των ομοφυλόφιλων γυναικών είναι η παθολογική ενσωμάτωση της πατρικής φιγούρας και η ερωτικοποίηση των αμυνών απέναντι στο καταθλιπτικό και διωκτικό άγχος.

Έπειτα, ο μηχανισμός της διχοτόμησης κατέχει σημαντικό ρόλο στην οργάνωση του Εγώ, τόσο σαν αμυντικός μηχανισμός όσο και σαν πραγματικότητα του εσωτερικού κόσμου των αντικειμένων. Η γυναικεία υπόσταση διχοτομείται ανάμεσα σε μια εικόνα εντελώς εξιδανικευμένη και μια εντελώς ευνουχισμένη. Όσο διατηρείται αυτή η διχοτόμηση τόσο προστατεύεται το εγώ. Ακόμα, αν και έχουν επιλύσει το ζήτημα του πρώιμου διαχωρισμού των αντικειμένων ανάμεσα σε καλά και κακά αντικείμενα, ωστόσο διχοτομούν τα φύλα σε «καλό» και «κακό». Μπορεί το θηλυκό αντικείμενο να εμπεριέχει «καλά» στοιχεία που βοηθούν στην επανόρθωση της αυτοεικόνας, ωστόσο τα κακά στοιχεία αναδύονται και θέτουν τον οργανισμό σε κίνδυνο παρανοειδών και ψυχωτικών επεισοδίων.

Συνοψίζοντας, μέσα από την επιλογή της ομοφυλοφιλίας γίνεται προσπάθεια να διατηρηθεί μια ναρκισσιστική ισορροπία. Από τη μια προσπαθεί να αποφύγει τη συμβιωτική και επικίνδυνη ταύτιση με το μητρικό μορφοείδωλο, διατηρώντας όμως την ασυνείδητη ταύτιση με τον πατέρα, που είναι ουσιώδες στοιχείο αυτής της εύθραυστης δομής. Σε κλινικό επίπεδο, αυτό αποτελεί μια απόπειρα προστασίας από μια βαθιά κατάθλιψη και από ενδεχόμενες καταστάσεις διάλυσης. Διατηρείται, έτσι, η ταυτότητα του υποκειμένου και η συνοχή του Εγώ.

Βιβλιογραφία

Chasseguet-Smirgel, J., David, C., Grunberger, B., Luquet-Parat, C., Torok, M., & McDougall, J. (1991). *Γυναικεία Σεξουαλικότητα*. (Δ. Τσαρμακλή, Μεταφρ.) Αθήνα: Νεφέλη.

McDougall, J. (1990). *Plea for a Measure of Abnormality*. London: Free Association Books.